

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкривається зміст і структура поняття інформаційної культури вчителя школи в умовах профільного навчання, а також шляхи створення шкільної інформаційно-аналітичної системи, яка забезпечить необхідні умови для підвищення інформаційної компетентності вчителів різних предметів шкільного циклу.

Ключові слова: *інформаційна культура, компетентність, школа, вчитель.*

Постановка проблеми. В наш час, в умовах інформатизації суспільства, досить актуальною є проблема формування інформаційної культури. За думкою вчених, інформаційна культура поки що є показником швидше професійної культури, але з часом повинна стати важливим фактором розвитку кожної особистості. У розвитку інформаційної культури беруть участь такі науки як кібернетика, інформатика, бібліотекознавство, бібліографія та багато інших. Поняття інформаційна культура – багатоаспектне та різнопланове. За одним із визначень – це інформаційна діяльність людини, яка з одного боку спрямована на ефективний пошук та використання інформації, а з іншого боку – на її формування, збереження та перетворення.

В суспільстві народжується таке поняття, як "інтелектуальна людина" (деякі вводять термін "комп'ютерна людина"). Це теж продукт інформаційного суспільства. Інтелектуальна, комп'ютерна людина — це, звичайно, умовна назва, але, разом з тим, вона означає нову людину, яка має доступ до величезних масивів інформації, яка уже набула якісно нового

значення, що визначається сьогодні як еквівалент енергії. Незначний інформаційний імпульс може привести в рух будь-які потужні системи, викликати будь-які величезні процеси, в тому числі й кризові, катастрофічні для всього людства. Людина, яка має доступ до значних масивів інформації і до засобів її поширення, може впливати на рекламно-ринкові, політичні та інші процеси. Набагато зростає можливість для інформаційних маніпуляцій практично у всіх сферах діяльності суспільства. До цього треба додати, що технічні інформаційні можливості невпинно зростають.

Вміння знаходити і використовувати потрібну інформацію є важливим елементом освіти.

Кожний учитель має займатись підготовкою учнів до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, озброїти їх сучасними засобами та технологіями роботи, сформувати в них інформаційну культуру в умовах профільного навчання, яке спрямоване на формування ключових компетентностей старшокласників, набуття ними навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти. Учитель повинен розуміти ту роль, яку він може відігравати у формуванні особистості учня, особистості інформаційної цивілізації. Щоб сформувати інформаційну культуру в учнів, учитель і сам мусить володіти такою культурою.

Для освітніх закладів організація інформаційної освіти та підвищення інформаційної культури особистості є проблемою першорядної важливості, а самі викладачі стають ключовими постатями, від яких у першу чергу залежить справа реального підвищення рівня інформаційної культури молоді, котра навчається.

Привити смак до систематичного застосування інформаційно-комунікаційних та інноваційних педагогічних технологій, мультимедіа й Інтернету в повсякденному житті стало першочерговим завданням нашого закладу.

Сьогодні важливо не стільки володіти певним обсягом інформації, скільки вміти самостійно набувати нові знання, використовуючи всю різноманітність інформаційних ресурсів, зокрема друковане слово, аудіо- та відеоматеріали, електронні мережі.

Стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою, без яких неможливе вирішення наявних проблем навчання та виховання відповідно до нових освітніх парадигм.

Швидкі темпи розвитку й застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій суттєво впливають на процес інформатизації освіти. Пріоритетним завданням цього процесу інформатизації освіти є підготовка педагогічних кадрів до успішного використання новітніх технологій, тобто формування у вчителів інформаційної культури.

Аналіз останніх досліджень.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється увага проблемі формування інформаційної культури. Питання визначення суті поняття культури та її місця в освіті вивчали В.П. Андрущенко, А.О. Веряев, Л.В. Губерський, Н.Б. Крилова, В.М. Розін, І.К. Шалаев. Процес диференціації культури та виділення в її системі інформаційної культури досліджували В.О. Виноградов, Л.С. Винарик, Г.Г. Воробйов, А.С. Гинкул, Ю.М. Горвіц, Н.Г. Джинчарадзе, А.П. Єршов, М.І. Жалдак, Л.В. Скворцов, В.Ф. Сухіна, О.М. Тарасова, О.М. Щедрин.

Проблемі формування інформаційної культури та підготовки майбутніх учителів до використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій присвячені роботи Б.С. Гершунського, О.В. Готовцевої, А.П. Єршова, М.І. Жалдака, Ю.І. Машбиця, В.М. Монахова, Н.В. Морзе, І.М. Пустинникової, М.І. Шкіля та інших.

Метою цієї статті є розкриття змісту і структури поняття інформаційної культури, яке стає дедалі актуальнішим серед учителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу.

Оволодіння інформаційною культурою - це шлях універсалізації якостей людини, що сприяє реальному розумінню людиною самої себе, свого місця і своєї ролі. Велику роль в формуванні інформаційної культури грає освіта, що повинна формувати фахівця інформаційного співтовариства, виробляючи у нього навички та уміння: диференціації інформації; виділення значущої інформації; вироблення критеріїв її оцінки; вироблення інформацію та її використання.

Історія інформаційної культури налічує тисячоліття. Початком її історії логічно визнати момент зміни формального відношення до сигналу ситуації, що було властиво тваринному світі, на змістовне, властиве винятково людині. Обмін змістовними одиницями став основою розвитку мови. До появи писемності становлення мови викликало до життя гаму вербальних методик, породило культуру звернення зі сенсом і текстом. Письмовий етап концентрувався навколо тексту, який вмістив у себе все різноманіття усної інформаційної культури.

Інформаційну культуру людства в різний час зворушували інформаційні кризи. Одна з найбільш значних інформаційних криз призвела до появи писемності. Усні методики збереження знання не забезпечували повної цілісності обсягів інформації тому фіксація інформації на матеріальному носії породила новий період інформаційної культури - документальний. В її склад ввійшла культура спілкування з документами: культура витягу фіксованого знання, культура кодування і фіксації інформації; культура документографічного пошуку. Оперування інформацією стало легше, зазнав змін образ мислення, але усні форми інформаційної культури не тільки не втратили свого значення, а й збагатилися системою взаємозв'язків з письмовими.

Чергову інформаційну кризу викликали до життя комп'ютерні технології, що модифікували носії інформації та автоматизували деякі інформаційні процеси.

У вітчизняній педагогічній літературі зустрічається поняття «інформаційна культура» - вміння цілеспрямовано працювати з інформаційними даними та використовувати для їх отримання, опрацювання та передавання інформаційно-комунікаційні технології, сучасні технічні засоби та методи[1].

Інформаційна культура людини виявляється у (в):

- конкретних навичках використання різних технічних пристроїв - від телефону до персонального комп'ютера та мережевих пристроїв;
- здатності використовувати інформаційно-комунікаційні технології;
- умінні здобувати інформацію з різних джерел - від періодичних друкованих джерел до електронних комунікацій;
- умінні подавати інформацію у зрозумілому вигляді та ефективно її використовувати;
- знаннях аналітичних методів опрацювання інформаційних даних;
- умінні працювати з різними видами повідомлень.

Одним із найважливіших елементів культури взагалі, що характеризує матеріальний і духовний розвиток суспільства, є інформаційна культура, що характеризує досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, в своєчасній, вірогідній та вичерпній інформації, що забезпечує цілісне бачення світу.

Основи інформаційної культури мають методологічний, світоглядний і загальнокультурний характер, що проявляється у використанні в масовій практиці універсальних процедур пошуку, опрацювання і подання інформації на базі відповідної системи наукових понять, принципів і законів як необхідних факторів системно-цілісного пізнання і відображення об'єктивної реальності і пов'язаного з такою системою фактографічного матеріалу (бази знань, бази даних тощо), а тому повинні формуватися в процесі вивчення комплексу всіх навчальних дисциплін, в першу чергу філософії, логіки, психології, педагогіки, що найбільш повно пояснюють сутність інформації та її роль в процесі пізнання і творчій діяльності людини, розвитку людини і

людського суспільства, а також служать основою інтеграції навчальних дисциплін, гуманітаризації освіти і гуманізації навчального процесу.

Під інформаційною культурою вчителів ми розуміємо сукупність алгоритмів педагогічної діяльності, пов'язаних з широким залученням до навчального процесу нових інформаційних і комунікативних технологій.

Поняття „інформаційна культура” тісно пов'язане із дефініцією “інформаційна компетентність”, яка являє собою компетентність індивіда у роботі з інформацією, а також комп'ютерну компетентність – уміння працювати з комп'ютером та інформаційними технологіями[2]. На наш погляд, інформаційна компетентність педагогів передусім передбачає їхню здатність використовувати апаратні засоби інформаційних технологій, а також ефективно працювати з інформацією в електронному та друкованому варіантах (швидко її знаходити та раціонально опрацьовувати).

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційну культуру вчителя слід розглядати як необхідну умову його професійної компетентності. При цьому слід зазначити, що ніякого прогресу в освіті, пов'язаного із залученням засобів нових інформаційних технологій, не відбудеться до тих пір, поки інформаційна культура майбутнього вчителя буде свого роду додатком до існуючої системи психолого-педагогічної і предметної підготовки. На нашу думку, формувати інформаційну культуру мають педагогічні ВНЗ, в яких, крім вивчення студентами курсу “Технічні засоби навчання і обчислювальна техніка”, нові інформаційні технології повинні бути широко залученими і при вивченні інших навчальних предметів.

Розвиток системи безперервної освіти, зміна цілей загальної, обов'язкової освіти, перехід до особистісно-орієнтованої освітянської парадигми, зниження ролі освіти в формуванні менталітету підростаючого покоління, перехід на інші носії соціальної пам'яті визначають потенційні можливості широкого залучення ІТН як засобу педагогічної діяльності для ефективної організації переходу від авторитарної педагогіки до педагогіки

співробітництва (на основі можливої реалізації по-справжньому колективної навчально-пізнавальної діяльності учнів)[3].

Разом з тим, очевидно, що ця можливість навряд чи буде реалізована, якщо підготовка вчителів залишиться орієнтованою на “ретрансляційний” компонент педагогічної діяльності. На нашу думку, “артист біля дошки” в шкільному класі у найближчий час поступиться місцем “сценаристу”, “режисеру” сумісної творчої діяльності учнів. Іншими словами, вже сьогодні педагогічний ВЗО повинен готувати, в першу чергу, вчителів, здатних обходитися без методів авторитарної педагогіки, педагогів-консультантів.

Зрозуміло також і те, що темпи розвитку означеної тенденції будуть визначатися, в першу чергу, специфікою навчального предмета. Ще зовсім недавно вважалось, що сфера використання комп'ютера обмежується математикою, програмуванням, фізикою, хімією. Що ж стосується дисциплін гуманітарного циклу, то тут він може використовуватися лише як електронний банк даних, а в практиці навчання - переважно як засіб наочності. Напевно, на початковому етапі так і було, але завдяки розширенню можливостей комп'ютера і з придбанням досвіду створення навчальних програм, сфера його використання значно поширилася.

Однак, слід зазначити, що будь-які технічні засоби навчання відіграють при навчанні важливу, але все ж таки допоміжну роль: вони розширюють дидактичні можливості викладача, але в ніякому разі не підмінюють його. Викладач завжди залишатиметься центральною ланкою системи навчання.

Висновки. Зважаючи на особистий досвід роботи в цьому напрямі, слід зазначити, що підготовка вчителя-предметника з використання інформаційних технологій має низку особливостей.

По-перше, швидкий розвиток технологій потребує не тільки формування певного рівня підготовки вчителя до їх використання, а й постійного підвищення їхньої кваліфікації в цій сфері. У свідомості вчителя-предметника необхідно сформувати розуміння та готовність до самоосвіти й постійної перепідготовки.

По-друге, вчитель у нових умовах має вміти трансформувати навчальний процес, модернізувати наявні форми та методи навчання щодо застосування комп'ютерів та програм, розробляти нові ефективні організаційні та навчальні моделі.

По-третє, вчитель має не тільки залучати учнів до використання інформаційних технологій у рамках його предмета, а й орієнтувати їх на використання сучасних інформаційних та інтерактивних засобів навчання в самоосвіті, позашкільній роботі, підготовці до олімпіад, конкурсів тощо.

Як зазначає М.Ю. Кадемія, недостатнє використання інформаційних технологій загалом пов'язане із низьким рівнем інформаційної культури суспільства, необізнаністю щодо широких можливостей застосування інформаційних технологій, слабкою мотивацією викладачів, учнів, студентів до використання інформаційних технологій у навчальному процесі та професійній діяльності [5].

На нашу думку, з першого року навчання майбутніх педагогів необхідно готувати до „співпраці” з комп'ютерами та плекати бажання ґрунтовно вивчати сучасні інформаційні технології.

Інформаційна культура як особливий аспект соціального життя виступає в ролі предмету, засобу та результату соціальної активності людини, відображає характер і рівень практичної діяльності. Інформаційна культура має вирішальний вплив на всі аспекти інформаційної діяльності, безпосередньо пов'язана з дослідницькою та учбовою діяльністю людини і є невід'ємним моментом взаємозв'язку людей. Інформаційна культура майбутнього вчителя є складовою частиною загальної культури, що орієнтована на інформаційне забезпечення всіх видів професійної діяльності та передбачає знання основних засобів представлення навчальної інформації, а також уміння ефективно застосовувати їх на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оленев С.М. Информационная культура на рубеже тысячелетий: преемственность и новации. //Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее. Международная научная конференция. Краснодар-Новороссийск - 1996. - с.52-53.
2. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень: Зб. наук. праць / За ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 354-360.
3. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. - М.: Просвещение. - 1983. - 192 с.
4. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции. - М.: Просвещение, 1991. - 287 с.
5. Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: Зб. наук. праць / За заг. ред. Н.Г. Ничкало. – Х., 2007. – С. 471-472.

Павленко И.Н. Информационная культура педагогов.

В статье раскрывается содержание и структура понятия информационной культуры учителя школы в условиях профильного обучения, а также пути создания школьной информационно-аналитической системы, которая обеспечит необходимые условия для повышения информационной компетентности учителей различных предметов школьного цикла.

Ключевые слова: *информационная культура, компетентность, школа, учитель.*

I. Pavlenko Information culture of the teacher.

In the article main points and structure of the concept of information culture of a high school teacher and means of school informational analytical system that will provide necessary conditions for extension of informational competence of teachers of different subjects of a school cycle creation are exposed.

Keywords: information culture, competence, school teacher.